

Кузнецова О.А.

Взаємозв'язок логічного та емоційно-художнього в просвітницькій діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва

Розкривається специфіка просвітницької діяльності студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів. Виділено напрямки музично-просвітницької роботи з учнями: агітаційно-пропагандистська діяльність; проголошення художньо-естетичних цінностей; використання музично-просвітницьких знань у загальній практичній роботі; використання музично-просвітницьких ідей у творчій діяльності; організація змістовного відпочинку та дозвілля дітей і молоді. Наголошується роль планування музично-просвітницької роботи. Акцентовано увагу на художньо-музичному вихованні учнів у позаурочний час, що сприяє емоційно-образному цілісному сприйманні творів музичного мистецтва школярами, активізації художньо-образного мислення за допомогою синтезу мистецтв.

Ключові слова: вчитель мистецтва; емоційність учнів; музичне просвітництво в школі.

Актуальною проблемою сьогодення є запровадження ефективних музично-педагогічних освітніх методик, спрямованих на організацію музичного просвітництва серед учнівської молоді. Важливим теоретико-методологічним питанням мистецької педагогіки є питання ієрархії взаємопов'язаних специфічних аспектів виконавської діяльності, а саме науково-логічного і емоційно-художнього. Доцільно припустити, що цей взаємозв'язок пов'язаний зі здібністю музиканта-педагога в процесі аналізу-роздуму над конкретним музичним твором досягати необхідного сплаву між думкою і почуттям, тобто об'єктивними за характером науковими знаннями і власними інтуїтивно-суб'єктивними уявленнями. Це виявиться в умінні вчителя музичного мистецтва налаштувати учнів на вдумливе розуміння мистецьких творів та їх емоційне виконання у процесі музично-просвітницької роботи. Важливим складником змісту фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва є здійснення ними музично-просвітницької діяльності, зокрема, організація позашкільної музичної роботи з учнями. Успішне виконання студентами музично-просвітницької діяльності передбачає виховання у них цілого ряду необхідних знань, умінь, навичок та наявності такої важливої для здійснення музичного просвітництва особистісної якості як толерантність, що полягає у готовності вчителя до усвідомлених особистісних дій, спрямованих на побудову відносин з учнями на конструктивній основі, на досягненні гуманістичних відносин, творчої взаємодії, що так необхідно для музичного просвітництва.

Основні аспекти фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва висвітлені в психолого-педагогічній та фахово-методичній літературі. Педагогічні засади фахової підготовки майбутніх учителів висвітлюються у дослідженнях Е.Абдулліна, В.Біблера, В.Бондаря, В.Галузинського, А.Гендіна, В.Загвязинського, О.Рудницької, С.Сисоевої, К.Ушинського та ін.; проблеми професійної підготовки педагогів-музикантів розглядаються у працях В.Белобородова, А.Болгарського, К.Завалко, Л.Масол, О.Олексюк, В.Орлова, Г.Падалки, О.Ростовського, Т.Танько та ін.; методичні аспекти підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва виокремлені в дослідженнях Л. Арчажникової, О. Єременко, А. Козир, В. Муцмахера, О. Рудницької, В. Федоришина, О. Щолокової та ін.

На думку Г. Падалки [3], музичне просвітництво сприяє формуванню загальної та художньої культури учнів. З'ясовуючи культурологічний вплив музичного просвітництва, вчена підкреслює значення взаємодії раціонального і емоційного, що передбачає «звернення педагога до інтелектуальних можливостей учня, аж ніяк не нехтуючи при цьому емоційними важелями усвідомлення естетичної сутності художніх образів і їх творення». Тому важливою проблемою мистецької освіти є понятійне осмислення і емоційне забарвлення у музично-просвітницькій діяльності, тобто єдність науково-логічного й емоційно-художнього у створенні яскравих виконавських образів музичних творів.

Метою статті є розкриття взаємозв'язку логічного і емоційно-художнього в просвітницькій діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва, що розглядається на

основних етапів становлення музичного просвітництва в Україні. Важливим аспектом фахової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва є здійснення методологічного аналізу в діяльності педагога-музиканта, що повинен знайти відображення в якісній стороні міркувань, адже вони можуть бути більш чи менш глибокими, логічно стрункими, але повинні при цьому в більш яскравій формі бути присутніми у творчій діяльності майстрів музичного мистецтва, якій притаманна глибока професійна цілеспрямованість, органічне сполучення наукового і художнього, що може послужити прикладом служіння мистецтву для кожного.

Специфіка музично-просвітницької діяльності полягає в тому, що вона в більшій чи меншій мірі повинна мати такий особистий експресивно-художній тон, який властивий таким майстрам мистецької діяльності, як Б. Асаф'єв, В. Медушевський, Д. Кабалевський, Е. Неменський, В. Сухомлинський, Є. Ільїн та ін.

Історія становлення музичного просвітництва має певні етапи. Так після жовтневої революції життя зажадало таких педагогічних методів і організаційних форм роботи, які дозволили б залучити до музичного мистецтва широке коло людей. Завдяки відсутності стійких і остаточно сформованих музично-виховних традицій виникла потреба впровадження нових форм. За спогадами діячів тих років саме тоді укоренився термін «музичне виховання» тому, що різноманітна за формою і змістом музична робота в інші поняття не вкладалась. На початковому етапі радянського періоду в містах та селах України широким фронтом була розгорнута культосвітня робота, почалася послідовна й завзята боротьба за ліквідацію неграмотності. Але ліквідація неграмотності й поширення знань не можуть дати грамотної людини без її прилучення до культурного надбання, до тих багатств, які були створені до неї, залучення до створення цінностей у даний період життя людини. У перші післяреволюційні роки, у центрі уваги стали музично-просвітницькі завдання у вихованні нового покоління, питання «слухання музики», саме тоді формування культури музичного сприйняття набуло своєї актуальності [1, 12].

Для розвитку художньо-музичного мистецтва у ХХ і на початку ХХІ століття в нашій країні основоположне значення мають ідеї про спадкоємність нової культури та музичної культури минулого. Те цінне, що було зроблено і створено на початку ХХ століття прогресивними музикантами-просвітителями у сфері музично-естетичної освіти широких народних мас, стало фундаментом, на якому зароджувалась і розвивається музична культура сьогодення. Розроблені музикантами-просвітителями положення про першорядне значення хорового виконавства, про зв'язок і координацію всіх музично-театральних і спеціальних дисциплін, необхідних у вивченні музичного мистецтва, про опору на народнопісенну культуру стали тією основою, на якій будувалась і розвивалась демократична система музично-естетичного виховання широких народних мас у ХХ столітті. Для вирішення завдань музичного виховання і просвітництва було створено широку систему музичних шкіл. У різні роки діяли курси загальної музичної освіти, музичні школи для дітей та юнацтва, хорові студії, музичні класи в загальноосвітніх школах, університети культури, клуби любителів музики, народні філармонії тощо. У методах і формах навчання у цих закладах можна прослідкувати спадкоємність методичних установок музикантів-просвітителів (В. Верховинець, П. Демуцький, П. Козицький, М. Лисенко, М. Леонтович, К. Стеценко, Я. Степовий та ін.). Музично-педагогічна система розроблена музикантами-просвітителями, стала базовою для становлення і розвитку масового музично-естетичного просвітництва в Україні.

Загалом, поєднання композиторського таланту і педагогічної майстерності – характерна риса творчих особистостей вітчизняних музикантів ХХ століття. Особливий теоретичний і практичний інтерес викликає музично-педагогічна спадщина В. Верховинця, Ф. Колесси, М. Леонтовича, С. Людкевича, Л. Ревуцького та ін.

Один із основоположників створення дитячого музично-ігрового репертуару є В. Верховинець, який успішно вирішував проблему всебічного розвитку дітей шляхом

залучення їх до активної музично-ігрової діяльності. Значну частину ігор свого посібника «Веснянка» супроводжують пісні, а також танцювальні рухи, здебільшого хороводи. Композитор-педагог переконливо доводить: ніщо так не розвиває розумові й фізичні здібності дитини, її почуття й творчу фантазію, як ігри з рухами, танцями, співом [4, 42].

Велику роль народної пісні у вихованні учнів підкреслював Ф. Колесса, безпосередньо у своїй діяльності включивши її в систему навчання школярів. З цією метою ним було створено посібник під назвою «Шкільний співаник», до якого входило 226 пісень. Головна мета цього посібника, як зазначав сам композитор, представити пісенний матеріал для навчання в народній і середній школі таким чином, щоб за його допомогою «привчати молодь пізнавати й цінити народну творчість та перейматися її духом» [4]. Педагогічний досвід, тонке художнє чуття та здобуток вченого-фольклориста допомогли йому відібрати для своїх праць високохудожні зразки народно-пісенної лірики, які надзвичайно яскраво розкривають дітям красу рідного краю, силу і багатство внутрішнього світу людини.

Корифей української музики С. Людкевич розпочав свою педагогічну діяльність на початку ХХ століття і вже тоді чітко визначив головні напрями розвитку музичного виховання школярів і загальнодоступний та виховний характер навчання музики, розробив нові методи викладання і створення методичних підручників, широко використовував народнопісенну творчість для дидактичного матеріалу. У підручнику «Загальні основи музики» С. Людкевич синтезував основні положення музичної науки з метою пропаганди знань серед шкільної молоді.

Один із основоположників створення української масової пісні Л. Ревуцький яскраво увійшов у історію музичного навчання й виховання. Цикл обробок народних дитячих пісень композитора значно збагатив дитячий концертний репертуар. Як свідчить музично-педагогічна спадщина українських композиторів, своєю педагогічною діяльністю вони заклали підвалини музично-естетичного виховання на Україні, постійно піклуючись про масову музичну освіту, зробили значний внесок в теорію та практику національного музичного просвітництва. Зміст, форми і методи просвітницької роботи, запропоновані ними, не втратили своєї актуальності й в наш час, вони творчо використовуються в практиці сучасної школи.

Узагальнення передового музично-педагогічного досвіду дає можливість прослідкувати шляхи формування художньо-просвітньої діяльності провідних музикантів-педагогів. Центром музичного виховання і просвітництва у наш час стають музичні школи, школи мистецтв, музичні класи в загальноосвітніх школах. Викладачі виступають ініціаторами, організаторами народних університетів культури, музичних лекторіїв, дитячих народних філармоній, ініціюють проведення пісенних свят, тижнів музики для дітей та юнацтва, фестивалів мистецтв, концертів дитячої творчості та інших заходів, пов'язаних з пропагандою мистецтва.

Сучасна музично-просвітницька діяльність вимагає дотримання важливих правил соціалізації. Це поняття за своїм значенням ширше, ніж «виховання». Так, виховання – це система спрямованих впливів, за допомогою яких людині варто прищепити якісно нові риси й властивості, тоді як соціалізація має на увазі використання не тільки цієї системи, але й впливів, за допомогою яких людина залучається до культури в її соціальному значенні. Тому найважливішим завданням учителя музичного мистецтва є формування особистості учнів, і тут не обійтися без звернення до моральних цінностей та орієнтації на повсякденну свідомість. Висока оцінка теоретичного знання ніколи не означала застосування повсякденної свідомості, що узагальнюється учнем як власний досвід, а музично-педагогічні дії учня піднімаються до рівня узагальнень і принципових висновків.

Доречно підкреслити, що часто діти приходять у школу зі сформованим суб'єктивним відношенням до музики, на базі слухацького досвіду перших шести семи років. То могли бути факти фальшивого звучання піаніно у дитячому садку, якому мають протистояти яскраві відео записи сучасних музичних казок, мюзиклів, а недуже вміло зіграному маршу під час

музичного заняття – естрадні музичні програми. Нерідко до цього додається відсутність смаку батьків, у яких уроки музики велися в школі формально, і не давали ніяких уявлень про музику, як мистецтво, що оточує нас у повсякденному житті [2, 75]. Отже, об'єктивним фактором реконструкції й організації музично-просвітницької діяльності є загальний тон сучасного життя.

Тому одним із основних завдань майбутнього вчителя музичного мистецтва – бути провідником культури, донести її широких народних мас. Визначально, що в методології музичної освіти широкий загальний погляд на музично-просвітницьку роботу дає розуміння того, що абстрактне засвоєння «правил музики» не може залучати до музичного мистецтва, скоріше воно здатне відвернути учнів від музики. Основна ж задача музично-просвітницької діяльності: сприяти виявленню учнем любові до музичного мистецтва; домогтися щоб школярі відчували потребу в спілкуванні з мистецтвом. Саме відомі музиканти-просвітители визначали, що лише любов до музики може привести до її розуміння, тому їх увага була спрямована на те, як важливо зв'язувати музику з життям, з навколишнім світом дитини. Заклики, з якими виступали музичні діячі ХХ століття проголошували те, що необхідно звільнити музичне виховання від пут формалізму. Треба учнів зацікавити, і на основі цього вживати продиктовані самою музикою форми й методи роботи. Відомо, що на основі створеної Д. Кабалевським експериментальної програми з музики для загальноосвітньої школи затверджені національні аналоги в багатьох країнах пострадянського простору. Цю думку, зокрема, висловлює О. П. Щолокова [5].

Актуальність культурного розвитку особистості в галузі музичного мистецтва очевидна й сьогодні. У цьому доцільно бачити музику як дієвий засіб мобілізації духовної енергії людей, тонку художньо-естетичну систему, що сприймає світовідчуження епохи й всього ладу суспільства. Із всіх мистецтв, – саме музика припускає співробітництво великої маси людей і цим значно виграє в силі вираження, саме з музики починається особистісне художнє усвідомлення сутності своєї соціальної приналежності. Показово, що саме через уподобання певних музичних творів сучасна людина заявляє про себе, як сформована соціальна особистість. Музика несе в собі високі гуманістичні ідеї, здатні надихнути людину на сприймання піднесеного, звертаючись до її схованих почуттів. І саме музично-просвітницька робота покликана залучати людей до творчості, до скарбів світової культури, тим самим поширюючи нові знання.

Для продуктивної музично-просвітницької роботи майбутньому вчителю музичного мистецтва потрібно ознайомитись зі структурою й особливостями цього виду діяльності. Структура організації музично-просвітницької діяльності складається в залежності від галузі просвітництва, від її змісту. В основному, виділяють наступні напрямки музично-просвітницької роботи: агітаційно-пропагандистська; пропаганда художньо-естетичних цінностей; широке використання знань у практичній роботі; використання музично-просвітницьких ідей у творчій діяльності; організація змістовного відпочинку й розваг. Робота за кожним з вищезазначених напрямків має будуватися в такий спосіб: вивчення художніх потреб; обґрунтування необхідності даного виду музичної діяльності; застосування матеріально-технічних засобів, людських ресурсів; розробка заходу, репетицій; проведення заходу, аналіз проведеної роботи.

При виборі творчих методів музично-просвітницької діяльності вчитель музичного мистецтва повинен добре розбиратися в питаннях психології; вчитися відчувати аудиторію. Це одна з важливих складових успіху заходу, а друга – повна відповідність цілей, засобів і методів. Але від задуму заходу до досягнення результатів шлях довгий. І на цьому шляху великого значення набуває планування роботи. Основна вимога до плану – облік реально існуючого складу справ. Плани, можуть бути перспективними, квартальними, тижневими. Розділи плану, наприклад, можуть бути такими: найменування заходу (якщо захід проводиться для професіоналів, то назва повинна бути коротка, якщо ні, то краще повна, що

пояснює сутність заходу); мета заходу; форма проведення; місце проведення; строк проведення; матеріально-технічне забезпечення; відповідальні за проведення заходу.

Учитель музичного мистецтва може виконувати при цьому функцію інструктора заходу. У процесі цієї роботи вчитель повинен врахувати: контингент учнів (за соціально-демографічною ознакою); рівень художнього й загальнокультурного розвитку шкільної аудиторії; ступінь готовності школярів до участі у заході. Чималу роль у музично-просвітницькій роботі займає й особистість самого вчителя, його зовнішність, мова. Учитель повинен брати активну участь в удосконалюванні всієї системи музично-просвітницької роботи, що припускає: всебічний розвиток толерантності у повсякденній музично-просвітницькій роботі; розвиток інформаційного простору; пошуки нових способів зв'язку із громадськими організаціями; збільшення кількості активістів музично-просвітницької роботи.

Доречно підкреслити, що музично-просвітницька робота далеко не обмежується уроками мистецтва. Це, по-перше, кропітка позакласна робота зі школярами. По-друге, вчителю музичного мистецтва треба організовувати концерти-лекції для дітей, батьків. Тематика може бути найрізноманітніша. Необхідно виходити з того, якого віку аудиторія, її підготовленість до сприйняття музичного матеріалу, загальний рівень культури, тощо. Слід зазначити, що позакласна робота – це організовані й цілеспрямовані заняття з школярами, які проводяться загальноосвітньою школою у позаурочний час. Специфіка цієї роботи полягає в тому, що з одного боку, вона є продовженням основних ліній, намічених на уроках, сприяє більш міцному засвоєнню і поглибленню знань, з іншої – відкриває широкий простір для задоволення інтересів учнів, що активно розвиває їх самостійність, творчу активність, індивідуальні здібності. Велику увагу питанням позаурочної роботи з музики в своїх працях приділяли О. Апраксина, В. Сухомлинський, В. Шацька та ін. Позакласна робота при правильному поєднанні з уроками музичного мистецтва має великі можливості у формуванні інструментальних та вокально-ансамблевих навичок учнів, коли в них накопичений певний життєвий та художній досвід, а також відповідні знання, вміння та навички.

У педагогічних дослідженнях, які прямо чи опосередковано мали спрямування на художньо-музичне виховання учнів у позаурочний час, накопичено певний обсяг наукового матеріалу. Це праці Б. Асаф'єва, О. Апраксині, Ю. Алієва, Л. Безбородової, В. Белобородової, Н. Ветлугіної, Л. Горюнової, Н. Гродзенської, Б. Кабалевського, М. Леонтовича, В. Рєви, О. Ростовського, О. Рудницької, М. Румер, В. Шацької, Б. Яворського та ін. У педагогічному аспекті цей напрям загострив увагу до емоційно-образного цілісного сприймання творів мистецтва школярами, до активізації їх художньо-образного мислення на основі синтезу мистецтв, що дозволяє сконцентрувати увагу учнів на творчих видах діяльності, які активно розвивають їх художньо-образне мислення, що дозволяє навчити їх вільно імпровізувати, розширяти асоціативний ряд, тощо.

Зміст позакласної музично-просвітницької роботи багатогранний, чому сприяє і велика кількість її різноманітних форм, які умовно можна поділити на три групи: індивідуальна робота, яка передбачає самостійну діяльність окремо кожного учня під керівництвом учителя, яка виходить за межі уроків музичного мистецтва і спрямована на художньо-музичний їх розвиток. Масова робота, яка поєднує багатьох (іноді всіх) учнів школи, що важливо для рішення завдань музичного виховання в цілому, для розвитку художнього смаку і задоволення естетичних потреб. Гурткова або ансамблева робота, яка об'єднує 10-15 чоловік, які цікавляться якимось певним видом і жанром музики. До цієї групи можна віднести ансамблеві та оркестрові фольклорні, хорові колективи, вокальні, вокально-інструментальні, танцювальні ансамблі, різні гуртки.

Висновки. Отже, музично-просвітницька діяльність виступає специфічним засобом реалізації творчих можливостей майбутнього вчителя музичного мистецтва в роботі з учнями, що є невід'ємним фактором загальнокультурного становлення; концентрацією уваги учнів на музично-творчих видах діяльності; актуалізацією практичної роботи зі

школярами;емоційно-образним цілісним сприйманням учнями творів музичного мистецтва; активізацією художньо-образного мислення учнів;широким використанням синтезу мистецтв, що дозволяє сконцентрувати увагу учнів на мистецьких цінностях;основним фактором розширення асоціативного ряду; джерелом розвитку вільної імпровізації та інтерпретування мистецьких творів.

Формування музично-просвітницького інтересу учнів необхідно не лише як передумова виконання майбутньої музично-просвітницької діяльності, що необхідна суспільству, але й як значущий мотив активізації самої навчально-музичної роботи, що націлена на досягнення надбань національної та світової музичної культури. Майбутньому вчителю музичного мистецтва необхідне розуміння значення музичного мистецтва в розвитку суспільства, його щільного взаємозв'язку з іншими видами мистецтв (літературою, ритмікою, образотворчим мистецтвом, хореографією, пластичним інтонуванням, тощо). Всебічна методична підготовка дає майбутньому вчителю музичного мистецтва глибоке знання свого предмета й можливість прояву цього у практичній діяльності з учнями. Адже вчитель нелише сам проводить музично-просвітницьку роботу, але й прищеплює навички й просвітницькі інтереси своїм учням. Загалом, музично-просвітницька діяльність дозволяє активно розвивати мовлення, музичну пам'ять, творче мислення, уяву, фантазію та загалом, емоційно-почуттєву сферу школярів, при цьому органічно поєднуючи логічну вираженість та емоційну насиченість у процесі виконавської діяльності.

Література

1. Болгарський А. Г. Музична культура в системі підготовки майбутнього вчителя музики // Науковий часопис Нац. пед. ун-т імені М. Драгоманова. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти: зб. наук. пр.– К., 2004. – Вип. 1 (6). – С. 7-14.
2. Гумінська О. Уроки музики в загальноосвітній школі : метод. посіб. / О.О.Гумінська. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. – 104 с.
3. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Галина Микитівна Падалка. – К.: Освіта Україна, 2008. – 274 с.
4. Черкасов В. Ф. Теорія і методика музичної освіти: навч. посібник / В.Ф.Черкасов. – К. : ВЦ «Академія», 2016. – 240 с.
5. Щолокова О. П. Художнє мислення в умовах педагогічної діяльності вчителя мистецтва // Теорія і методика мистецької освіти: зб. наук. праць. – Вип. 5. – К.: НПУ, 2004. – С. 35-39.

Кузнецова Ольга Алексіївна – кандидат педагогічних наук, професор кафедри музично-інструментальної підготовки вчителя факультету мистецтв Харківського національного педагогічного університету імені Г. Сковороди.

Kuznetsova O.A.

The interaction of logical and emotionally-artistic in enlightenment activity of future music art teacher

The specifics of educational activity of students of arts faculties of pedagogical universities are revealed. The directions of musical-educational work with students are allocated: agitation and propaganda activities; proclamation of artistic and aesthetic richness; use of musical and educational knowledge in general practical work; use of musical, emotion-artistic, enlightenmently and educational ideas in creative activity; organizing of meaningful recreation and leisure for children and youth pupils.

An important aspect of the vocational training of a future teacher of musical art is the implementation of methodological analysis in activities of musician, wich should be reflected in the qualitative considerations, because it can be more or less deep, logically slender, but should be present in a brighter form in creative activities of masters of music art.

The emphasis is on the artistic and musical education of pupils in extra-curricular time, which contributes to emotional-figurative holistic perception of works of musical art by schoolchildren, activation of artistic-thinking thinking through the synthesis of arts.

An active interaction of educational activity with ideas of enlightenment can be as an example for any kind of arts.

Musical, educational and enlightenment activities allow actively to develop speech, musical memory, creative thinking, imagination, fantasy and in general emotional and sensual sphere of schoolchildren, while combining logically balanced and emotional saturation in the process of performing activity organically.

The role of planning of musical and educational work with future musical art teachers is emphasized. The educational planning is determined by the following parameters: perspective, quarterly, weekly. The main sections of the plan are defined: the name of the event (if the measure is for professionals, then the title should be short, otherwise, it is better full); purpose of the event; form of conduct; venue; term of conducting; logistics; responsible for holding the event. The significance of the methodical preparation of the future teacher of musical art, which provides a deep knowledge of their subject and the possibility of their bright manifestation in practical activity with students, is outlined.

Keywords: art teacher; musical enlightenment in school; schoolchildren emotionality.

References

1. Bolharskyi, A.H. (2004). Muzychna kultura v systemi pidhotovky maibutnoho vchytelia muzyky. [Musical culture in the system of the future music teacher training]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M.P.Drahomanova. Serii 14: Teoriia i metodyka mystetskoï osvity. No 1 (6)*. Kyiv : National Pedagogical Dragomanov Universitet. pp. 7-14. [in Ukrainian].
2. Huminska, O. (2004). *Uroky muzyky v zahalnoosvitnii shkoli: metodychnyi posibnyk*. [Music lessons in general education : Methodical manual]. Ternopil : Navchalna knyha, Bohdan. 104 p. [in Ukrainian].
3. Padalka, H.M. (2008). *Pedahohika mystetstva (Teoriia i metodyka vykladannia mystetskykh dystsyplin)*. [Pedagogy of art (Theory and methodology of teaching artistic disciplines)]. Kyiv: Osvita Ukrainy. 274 p. [in Ukrainian].
4. Cherkasov, V.F. (2016). *Teoriia i metodyka muzychnoi osvity : navchalnyi posibnyk*. [Theory and Methodology of Music Education : Teaching manual]. Kyiv : VTs «Akademiiia». 240 p. [in Ukrainian].
5. Shcholokova, O.P. (2004). Khudozhnie myslennia v umovakh pedahohichnoi diialnosti vchytelia mystetstva. [Artistic thinking in the conditions of pedagogical activity of arts teachers]. *Teoriia i metodyka mystetskoï osvity : zbirnyk naukovykh prats. Vol. 5*. Kyiv : National Pedagogical Dragomanov Universitet. pp. 35-39. [in Ukrainian].

Kuznetsova Olga Aleksiiivna, Candidate of Pedagogical Sciences (Ph.D.), Professor at the Department of Musical and Instrumental Training, Faculty of Arts, H.Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University (Kharkiv, Ukraine).